

**YANGI AVLOD KADRLARINI TAYYORLASHDA OILA, BADIY
MADANIYATNING FALSAFIY JIHATLARI**

DOI : 10.5281/zenodo.11122353

Aliqulov Quvvat Haqnazarovich

SamISI dots.f.f.d.(PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada tadqiqotning maqsadi O‘zbekistonda Yangi avlod kadrlarini shakllantirishda **oila, badiy madaniyatning falsafiy ahamiyati muammolari** hozirgi islohotlar davridagi ahamiyatini ochib berishga harakat qilingan.

Аннотация: Целью данного исследования являются раскрытие значения семейной и художественной культуры в формировании кадров нового поколения в Узбекистане в условиях проводимых реформ.

Abstract: The purpose of this study is to reveal the importance of seed and artistic culture in the formation of a new generation of personnel in Uzbekistan in the context of ongoing reforms.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, milliy oila, milliy ta’lim, Vatanparvarlik, axloqiy tarbiya, mehr-oqibat, huquqiy asoslar, baxt va baxtiyorlik, infrastruktura, ma’naviy-axloqiy asoslar, iqtisodiy manfaat, shaxsiyatparast, xudbin.

Ключевые слова: Новые Узбекистан, национальная семья, национальное воспитание, патриотизм, нравственное воспитание, доброта, правовые основы, счастье и счастье, инфраструктура, духовно-нравственные основы, экономический интерес, индивидуалистический, корыстные.

Keywords: New Uzbekistan, national family, National education, Patriotism, moral education, kindness, legal foundations, happiness and happiness, infrastructure, spiritual and moral foundations, economic interest, individualistic, mercenary.

KIRISH. Bugun biz Yangi avlod kadrlarini tayyorlashda **nafaqat zarur bo‘lgan shart-sharoitlarni yaratish, balki ma’naviy etuklik va axloqiy**

yuksaklikka tayanishni ko‘p jihatdan talab qiladi. Shu masalalar bilan mushtarak bo‘lgan Ona vatanga sadoqat va fidoyilik fazilatlarini shakllantirish o‘z-o‘zidan paydo bo‘lmaydigan jarayon. Bu jarayonlarning zamirida oila, ta’lim maskanlari va shu bilan birgalikda o‘z-o‘zini boshqarish organi bo‘lmish mahallada beriladigan ta’lim-tarbiya ishlari asosiy manba bo‘lib hisoblanadi. Axloqning asosiy kategoriyalari bo‘lmish Vatanparvarlik, axloqiy tarbiya, mehr-oqibat hamda bir-biriga bo‘lgan o‘zaro hurmatning yuzaga kelishi isbot talab qilmaydigan ayni haqiqatdir. Bugun biz mamlakatimizda uchinchi renesans poydevorini qurishga harakat qilayotgan ekanmiz oiladagi badiiy estetik qarashlarni shakllantirishga ham katta e’tibor qaratmog‘imiz zaruriyatdir. “Biz mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarini egallagan, mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega bo‘lgan yoshlarni tarbiyalash bo‘yicha katta ishlarni amalga oshirmoqdamiz. Ammo xolisona tan olib aytadigan bo‘lsak, bugungi kunda butun dunyoda aholining, birinchi navbatda, yoshlarning ongi va qalbini egallash uchun qanday keskin kurash borayotganini, diniy ekstremizm, terrorizm, giyohvandlik, “ommaviy madaniyat” kabi tahdidlar kuchayotganini hisobga oladigan bo‘lsak, farzandlarimiz tarbiyasi, ma’naviy-ma’rifiy sohadagi ishlarimizni bir zum ham susaytirmasak, aksincha, ularni yangi bosqichga ko‘tarishimiz zarur”¹. Chunki, insonparvarlik g‘oyalari asosida yaratilgan san’at asarlarini va undan ruhiy zavq olish orqali shaxs ma’naviyati ortib boradi. Turli san’at asarlari badiiy his etish madaniyatining yuzaga kelishida o‘ziga xos o‘rin egallaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Mamlakatimizda mustaqillik davrida oila manfaatlarini ta’minlash maqsadida maxsus davlat dasturlari ishlab chiqilibular o‘zining istiqbolli natijalarini ko‘rsatmoqda. Jumladan, oilaviy munosabatlarning huquqiy asoslari mustahkamlandi, oila manfaatlarini, onalik va bolalik huquqini qonuniy jihatdan yanada muhofaza qilish bo‘yicha chora-tadbirlar

¹[ShavkatMirziyoyev. Buyukkelajagimiznimardvaolijanobxalqimizbilanbirga quramiz.pdf \(ziyouz.com\)](#) (17-bet)

amalga oshirilmoqda. Bunda, oilalar sog‘ligini saqlash va uning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilishga e‘tibor qaratilmoqda.

Oilaga xizmat qiluvchi infrastruktura ayniqsa, huquqiy joylarda sifat jihatidan yangi darajaga ko‘tarildi. Oilaning ma‘naviy-axloqiy asoslarini takomillashtirish, badiiy madaniyati va manfaatlarini ta‘minlash borasida bir qancha ishlar qilindi.

Bularning hammasi oilani ta‘minlash, uning moddiy ahvolini yaxshilash, o‘z o‘ziga kelayotgan avlodni bilimli qilib tarbiyalash, mamlakatimizning ijtimoiy-siyosiy hayotida oilaning o‘rni va ta‘sirini kuchaytirish imkonini beradi. Oila tarbiyasida doimiy ta‘sirchan kuch, oilaviy tartib, ya‘ni oila a‘zolarining bir-biriga bo‘lgan munosabati, ota-ona va boshqa katta yoshli qarindoshlarining xulq-atvori, madaniy va siyosiy saviyasi, muomala madaniyati, oilaning daromadi, yashash sharoiti kabi omillardir. “Bola tarbiyasida ham o‘zbeklarning o‘ziga xos va o‘ziga mos bo‘lgan, o‘zoq tarix tajribasi sinovdan o‘tgan ajoyib an‘analari bor. Ularning axloq va odobi o‘zbekona tarbiyaning mahsulidir”². Xalqimizning tarbiya borasidagi etuk milliy ma‘naviyati hamma vaqt umuminsoniy qadriyatlarning tarkibiy qismi bo‘lib kelgan. Bola tarbiyasi, ona va bola o‘rtasidagi guzal insoniy munosabat azaldan hammani qiziqtirib kelgan. Agar har bir ona o‘z bolasini asrlar bo‘yi shakllangan o‘zbekona qadriyatlar asosida voyaga etkazsa, bu farzand vatanparvar, ilmparvar shaxs bo‘lsa, mamlakat kelajak ta‘minlanadi va aksi bo‘lsa ona faqat bugunning tashvishlari bilan yashasa bola bilan muloqot bo‘lmasa qo‘lda faqat mobil telefon bo‘lsa, har bir soniyadan faqat iqtisodiy manfaat qidirsas, u tarbiyalagan inson kelajakda faqat vatani va xalqini emas, o‘zining dunyoga keltirgan onasiga ham manqurtlarcha munosabatda bo‘lishi mumkin. Ko‘p hollarda ota-onasi va yaqin qarindoshlariga past nazar bilan qaraydigan, ularning har bir harakatini qoralaydigan yosh yigit-qizlarning qayrdan paydo bo‘lib qolishlari haqida ajablanib mulohaza yuritamiz. Sababaini ko‘chadan, atrof muhitdan qidirib, ularga pand nasihatlar qilishga o‘tamiz. Aslida bunday salbiy

²Ma‘naviy yangilanish jarayonlarida etika va estetikaning dolzarb muammolari ilmiy maqolalar toplami 1-qism Toshkent.2011 yil 185-b.

axloqiy sifatlarning paydo bo‘lishida o‘zimizning aybimiz borligini tan olishga oqizlik qilamiz yoki tan olishni istamaymiz.

Oilada biron odamning g‘iybati, qaysidir odamga pand berib, nimagadir ega bo‘lganimizdan maqtanishlarimiz-bularning hammasi oxir-oqibat farzandlaimizning shaxsiyatparast, xudbin, iste‘molchilik kayfiyatidagi inson bo‘lib o‘lishiga sabab bo‘lmadimikin? Eng yomoni shundaki, biz o‘z o‘g‘il-qizlarimizdagi bu xususiyatlarni avvaliga payqamaymiz, to‘g‘rirog‘i, muammoni yashirishga, qo‘ni-qushnilarga, qarindoshlarga bildirmaslikka urinamiz. Oilada farzandlariga to‘g‘ri tarbiya berish, ularni ona-yurtiga Vatanga fidoyilik ruhida vtarbiyalash kabi muhim ahamiyatga ega bo‘lgan tarbiyaviy ishlar onalarimizga, ayollarimizga ko‘p jihatdan bog‘liq. Ayollarimiz o‘z farzandlariga oila a‘zolarining barchasi to‘planmaguncha taomga qo‘l chuzmaslik, oila boshlig‘ini odob yuzasidan o‘rnidan turib kutib olish, ularga doim iltifot ko‘rsatish kabi o‘zbekona odatlarni singdira olishlari kerak.

Yangi avlod kadrlarini tayyorlashda ta‘lim **sifatini oshirish bugungi kunning asosiy masalasi bo‘lib turgan paytda, oila, badiiy madaniyatning falsafiy ahamiyat**iyoshlarimizning g‘oyaviy tarbiyasida o‘z mehnatini ayamasligi darkor. **Zero, buyuk faylasuf Suqrot aytganidek, “O‘tkir aql va teran halol fikr egasi baxtiyor insondir”³ inson qalbiga yo‘l, avvalo, ta‘lim-tarbiyadan boshlanadi. Shuning uchun qachonki bu haqda fikr yuritganda bizga buyuk ma‘naviy ne‘matni meros qilib qoldirgan ajdodlarimizni, ularni bizning ongimiz va shuurimizga payvand etgan ota-onalarimizni va ular qatori o‘qituvchilarimizni mehnatini qadrlashimiz zarur.** Axloq ma‘naviyatning negizini tashkil qiladi. axloq bo‘lmasa inson ijtimoiy shaxs sifatida shakllanmaydi. Faqat etuk axloqgina kishilarda hayotning mazmuni va hayotida o‘z-o‘zini iroda qilish meyorlarini, boshqalar bilan munosabatda bo‘lish madaniyatini halol to‘g‘ri turmush kechirish mezonlarini belgilaydi. Shu tufayli, ta‘lim-tarbiyaning asosiy mehnati har bir shaxsda yuksak axloqiy fazilatlarni shakllantirish hamdir. Uzoq tariximizda o‘zbek ayollari orasida

³Ziyayev S, Haydarov K.. O‘tkir aql va teran fikr ehtiyoji. G‘oyaviy himoya. Risola. -T.:San‘at, 2008.-78-bet.

buyuk insonlar etishib chiqdi. Ularning har biri o‘zlarinin yuksak kamoloti, salohiyati iste’dodi va erkin insoniy fazilatlari bilan xalqimiz obru e’tiborini yuksaltirdi. Bibixonim, Anbar otin, Gulandonbegim, Nodirabegim, Zebuniso va boshqa ayollarimiz siymolari porloq yulduzlardek abadiyatga nur sochiib turaveradi.

XIX asrning II yarmi, XX asr boshlarida yashagan mashhur shoira Anbar otin o‘zining “Qora falsafasi” asarida o‘zbek oilalarining keljagi haqida shunday dedi; “Bir zamona bo‘lurki, kamina mushtiper kabi mazlumlar oliyjanob, orzu qilg‘ondan ziyoda bo‘lur, tamoma mazlumlar yaxshi kun korib, yaxshi libos kiyib, tinch ro‘zg‘or o‘tkazgan sabab, alarni avlodi xatarsiz tavallud o‘lib, yaxshi tando‘st, serg‘yratu mehmondo‘st bo‘lib kamoliga etar, ul zamonda barcha xalq sohibjamol bo‘lur”⁴.

Ushbu asarda shoira ona-bolaning ma’naviy hamda jismoniy jihatdan barkamol bo‘lishi zamon imkoniyatlari bilan uyg‘un ekanligini aniq bayon etgan. Turmush darajasipast, iqtisodiy jihatdan o‘ta qiyinchilikda o‘sgan va tarbiyalangan ayol o‘z farzandiga onalik mehrini to‘liq o‘tkaza olmaydi. Bolaning o‘z navbatida vatanparvar, mehmondo‘st, serg‘ayrat bo‘lib kamolga etishi ham murakkab ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy munosabatlarga bog‘liqdir. Qadimgi tarixiy-madaniy yodgorlik “Avesto kitobida inson guzalligi jismoniy va ma’naviy salohiyatlar uyg‘unligida tashkilotdi. “Farzand masalasi o‘zining o‘ta qat’iy qonuniyatlari bilan kishini hayratga soladi. Farzand xoho‘g‘il, xoh qiz bo‘lsin ikki shaxsning o‘zaro yaqinligi bilan dunyoga keldimi, endi uning qismati (hali to‘g‘limagan bo‘lsa-da) butun jamiyat zimmasidadir. Xoh er bo‘lsin, xoh ayol uning hayotiga zomin bo‘lish, qasd qilish tuban jinoyatdir”⁵. Odam bolasining baxt va baxtiyorlik haqidagi tushunchalarga “Avesto” uch ming yil avval oydinlik kiritgan. Demak, qadimgi ajdodlarimiz e’tiqodiga ko‘ra baxt qop-qop tilla va turli-tuman zebu-ziynatlar emas, balki oddiy tilda aytganimizda, ota-ona uchun farzandlar baxti ekan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA. Yangi avlod kadrlarini tayyorlashda oilaning o‘rni katta ahamiyatga ega. Oilalar o‘quv markazlarida o‘quv jarayoniga

⁴O‘zbek adabiyoti.5 tomlik.T.5.Ikkinchi kitob.-T.:G‘.G‘ulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyoti, 1968.-23b.

⁵Mahmudov Tilab. “Avesto” haqida.-T.: “Sharq”,2000.-41 b.

qatnashish, bolalarni o‘qitish va talim-tarbiya jarayoniga qo‘shilish yordamida o‘z vazifalarini bajarishlari kerak. Oilalar shunchaki bolalarning talimini talab etmasligi, balki ta’tildan foydalanib yoki ishlay oladigan yoshlarni jamlashganligi sababli, ularning ta’tillaridan foydalanishlariga ruxsat beriladi. Bunday holatda, bolalar ko‘p qiziqishlari va o‘rganishga istagidan foydalanishi mumkin. Birinchi. Sinfda oilaning muhim vazifasi bolaning ilg‘or yoshga kelib chiqishi uchun yordam berish va uning tarbiyalanishi bo‘yicha muhim maslahatlarda bulinishidir. Oilalar uchun juda muhim bo‘lib, ularning bolalarni o‘qitish xossalari va tarbiya bilan birgalikda rivojlantirilishi kerak.

Oliy ta’lim muassasalari ham oilalarga yordam beradi. Tadbirkorlik maktablari hamkorlikni rivojlantiradi va oilalarning keng ko‘lamdagi xizmatlaridan foydalanishi mumkin. Bu yerda oilalar o‘quv jarayoni va tarbiya jarayoniga qatnashishlari yordamida bolalarning o‘qishga qiziqishlarini oshirishlari, ularni o‘qitish usullarini bilishlari mumkin. Bunday ta’rifi qilinadigan barcha faoliyatlar oilaning talim sifatini oshirishi uchun katta ahamiyatga ega. Jamiyatda muhim bo‘lgan ta’lim sifatini oshirishda oilaning muhim roliga e’tibor berilishi kerak va ularning yuksak darajadagi vazifalarini tushunib, unga rioya qilinishi kerak. Oilda bola birinchi navbatda yaqinlari tomonidan ta’lim olishda qo‘llab-quvvatlanishi, o‘qishga qiziqishi va uy vazifalarini bajarishida yordam berishi kerak. Ota-onalar farzandlarning bilim olishini rag‘batlantirishlari, ularning bilim salohiyatini oshirishga xizmat qiladigan ko‘rik-tanlovlar, to‘garaklar va boshqa tadbirlarni o‘tkazishda ishtirok etishlari kerak. Ota-onaning yana bir muhim roli o‘z farzandlarining keljagi uchun istiqbolini ta’minlashdir. Ota-onalar farzandlariga maktabda to‘g‘ri fan va to‘g‘ri ta’lim tanlashda yordam berishlari, ularga kasb va ta’lim dasturlarini tanlashda maslahat va yordam berishlari, ularga qo‘shimcha ta’lim olishlari uchun imkoniyat yaratishlari, kitob va boshqa adabyotlardan foydalanishlarini ta’minlashi kerak.

XULOSA. Shunday ekan, jamiyat ma’naviyatini shakllantirish va rivojlantirishda, axloqiy qadriyatlarni tiklashda ta’lim-tarbiya sohalarini ahamiyati benihoya katta. Odob axloq, ta’lim-tarbiya sohasidagi qadriyatlarimiz bizlar uchun

faqat milliy merosgina emas, balki insoniy ma'naviy bolylik hamdir. Ana shu milliy, axloqiy qadriyatlarimizni tiklash, ulardan to'liq bahramand bo'lish, yosh avlodni ular bilan tanishtirish Yangi avlod kadrlarini tayyorlashda oila odamlarda insonparvarlik, vatanparvarlik singari fazilatlarni qaror toptirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Yangi avlod kadrlarini tayyorlashda oilaning o'rni katta. Maktablar. O'qituvchilar va ota-onalar birgalikda bolalarning muvaffaqiyatli va ma'rifatli fuqaro bo'lib yetishishi uchun ularning ta'lim va tarbiya darajasini yuksaltirishga katta hissa qo'shishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh. Mirziyoev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz Toshkent "Ozbekiston" 2017).488b. [Shavkat Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz.pdf \(ziyouz.com\)](#)
2. Ma'naviy yangilanish jarayonlarida etika va estetikaning dolzarb muammolari ilmiy maqolalar toplami 1-qism Toshkent.2011 yil 185-b. Nishonov H. R.
3. O'zbek adabiyoti.5 tomlik.T.5.Ikkinchi kitob.-T.:G'.G'ulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyoti, 1968.-23b.
4. Mahmudov Tilab. "Avesto" haqida.-T.: "Sharq",2000.-41 b.